

Harangi Attila, Löki Viktor:
Debreceni cívisházak és lakóik nyomában
 Méliusz Juhász Péter Könyvtár, Debrecen, 2022. 296 oldal

Debrecen lakóit az utóbbi időben egyre inkább foglalkoztatja a régi cívis értékek – mint az épített örökség, a cívisházak – megőrzésének, megóvásának problémája. A kötet egyik írója – Harangi Attila fiatal építész-hallgató – a város eltűnt és megmaradt cívisházairól írta diplomamunkáját. A másik szerző – Löki Viktor biológus, hobbi a fényképezés – elhatározta, hogy Debrecen összes utcájáról készít felvételeket. A két fiatal tevékenysége bemutatására külön-külön honlapot hozott létre. Munkájukban több átfedés volt, de összefogtak. Jelen kötetben közös eredményeiket adták közre. A könyv pályázati forrásokból jöhetett létre a Méliusz Juhász Péter Könyvtár és a Déri Múzeum támogatásával¹.

A munka értékmegőrző szerepének aktualitását igazolhatja, hogy a városban sorra tűnnek el a régi cívisházak. A szerzők felmérése szerint 2018-tól 2022 végéig 99 cívisházat bontottak le, még 2022-ben is tizenhatot. Több régi ház felújítására is sor került, de egy részüknél megváltoztatták a homlokzatot, eltértek az eredeti színektől, a jellegzetes ablakok helyére osztás nélküli műanyagablakok kerültek. Ezekre a régi, lebontott, átalakított épületekre már csak a régi fényképek, és a még élő egykori lakók elbeszélései emlékeztetnek. Ilyen emlékek után indult útnak a két fiatal, hogy felelevenítsék, megörökítsék az eltűnt, átalakított épületek történetét, és bemutassák a még meglévő cívisházakat a jövő nemzedékei számára is.

A könyv elején fényképekkel illusztrálták, hogy melyik lesz az a 21 épület, amelyet a későbbiekben részletesen bemutatnak. Helyüket térképen is bejelölték, így a várost kevésbé ismerők is meg tudják keresni az adott épületet.

A kötet első részében az olvasó – Harangi Attila révén – megismerheti a cíviseket, a cívis házak tipológiáját. Elmagyarázza a cívis szó fogalmát, jellemzőit, a cívisek és a város kapcsolatát, hagyományait. A cívisházak két fő típusának bemutatását fényképekkel is illusztrálja és azok

változatai is megismerhetők mindenki számára. Ezt hasznosan forgathatják az építőipari technikum, illetve az egyetem hallgatói is. Majd tömör ismertetést találunk a város történetéről, kialakulásáról, a település várossá válásáról, napjainkig tartó átalakulásáról, beleszöve az épületek létrejöttét, fejlődését, átépítését, illetve azok egy részének eltűnését. Megtudható, hogy kutatásának négy évében 80 cívisházat bontottak le, így a könyv kéziratának lezárásakor, 2021 augusztusára már csak 1460 maradt meg a belvárosban. Véleménye szerint 300 olyan értékes ház van, amelyet mindenképpen meg kellene menteni, de ezek közül is már többet lebontottak. Javaslatot is tesz egy cívisnegyed létrehozására. Erre a legalkalmasabbnak a Lorántffy, Kígyó, Ötmalom, Domb és Monti ezredes utcákat tartja, amelyek még ma is őrzik eredeti karakterüket.

Nagy erénye a tanulmányának, hogy építészként többségében mellőzte a szakmai megfogalmazásokat, közérthetően, mindenki számára olvashatóan mutatja be mindezt.

A második rész címe: *Cívis történetek a huszadik és huszonegyedik századból*. Ebben a részben azt a 21 még meglévő, illetve lebontott cívisházat ismerheti meg az olvasó, amelyet a könyv elején beharangoztak. Az egyes házak bemutatásához korabeli közgyűjteményi dokumentumokat (alaprajzokat, gyászjelentéseket stb.), és a szerzők által készített vázlatokat is felhasználtak. A legtöbb esetben megtudható, hogy mikor és

ki építtette, építette a házat, milyen átalakítások történtek, kik laktak benne. Néhány háznál javaslatot is tesznek, hogy az adott épületet hogyan lehetne megmenteni az utókor számára.

A bemutatott cívisházakba a lakók beengedték a szerzőket, ahol interjúkat és fényképeket is készíthettek. A lakók elmesélték a házuk történetét, őseik és saját maguk gyakran nehéz életét, a sérült, vagy romló állapotú épület jelenlegi helyzetét és az ezzel összefüggő terveiket. Az utóbbiakból derül ki, hogy több épületnek már most megpecsételődött a sorsa, nincs esélye, hogy felújítsák, de többnek arra sincs esélye, hogy megmaradjon. De néhány nagyon jó példa is látható, hogy miként sikerült megmenteni, szépen, az eredeti formában felújítani néhány épületet. A lakók megosztották a szerzőkkel a régi, féltve őrzött családi fényképeiket is, így vizuálisan is betekinthez az olvasó a családok életébe, megismerheti az ott lakók szüleit, nagyszüleit és akár dédszüleit is.

Ehhez társulnak Löki Viktor nagyszerű fényképei az épületekről, a házak udvaráról, kapuiról és a lakók engedélyével a lakások belső helyiségeinek felvételei. A dokumentumok, a fényképek és az interjúk révén az olvasó szinte úgy érezheti magát, mintha ő is a helyszínen járt volna a család vendégeként.

A könyv megjelenése után több írás jelent meg a könyvről, sok-sok elismeréssel, és csak egyetlen negatív kritika jelent meg, az sem annyira a könyv tartalmával, mint inkább

szerkesztésével kapcsolatban: „Az interjúk szövege kicsit esetlegesnek tűnik. Sokkal határozottabban kellett volna belenyúlania szerzőnek és a szerkesztőnek a szövegekbe, mert nem attól lesz hiteles egy interjú, ha szinte szó szerint visszaolvashatjuk azt, amit a diktafon rögzített. A határozott és akár irodalmi értékű sűrités nem elvesz, hanem hozzátesz az olvasó élményéhez – s ugyanúgy megmarad a valóság talaján.”²

Harmadik részként, mint epilógus jelenik meg Löki Viktor visszaemlékezése. Családjának négy generációja is a Kígyó utca egyik cívisházában élt, ahol űkapja asztalosműhelyt működtetett. Bemutatja a lakóépületet, ahol a család és az inasok éltek, illetve az asztalosműhelyt.

A függelékben néhány szép cívisház díszítő eleme, funkcionális része kerül bemutatásra, így az oszlopfők, kilincsek, kapuk, ablakok és néhány további érdekes cívisház.

Szép gesztus a szerzőktől, hogy bepillantást, lehetőséget adtak, felidéztek Pataki Emőke építészmérnök 1982-es szakmérnöki diplomamunkáját, aki akkor Régi Debrecen néven kidolgozta egy megőrzendő cívisnegyed ötletét. A munkájában

közzétett közel 400 fotóból néhány értékes itt is megjelenik.

A kötet irodalom és ábragyűjtemény, illetve a Cívis lakóházak katasztere Debrecen belvárosában térképpel zárul.

A könyvhöz a különböző bemutatókon, konferenciákon, illetve a Méliusz Juhász Péter könyvtárban díjmentesen hozzá lehetett jutni. A könyv sikerét mi sem mutatja jobban, hogy a 2000 példány néhány héten belül elfogyott.

¹ A kiadvány a TOP-6.9.2-16 kódszámú „A helyi identitás és kohézió erősítése” című pályázati kiíráson támogatást nyert TOP-9.9.2-16-DE1-2017-00001 „Helyi közösségfejlesztés Debrecen1 városrészén”, TOP-6.9.2-16-DE1-2017-00004 „Helyi közösségfejlesztés Debrecen3 városrészén”, TOP-6.9.2-16-DE1-2017-00005 „Helyi közösségfejlesztés Debrecen 2 városrészén” azonosítószámú és című projektek keretében valósult meg.

² Szénási Miklós: Ha kézbe vettük, nehéz letenni ezt a könyvet, ami Debrecenről szól. (DEHIR, 2022. október 31.)

Nyul Imre

helytörténész, nyugdíjas tanár

Gaál Botond: A keresztyén tanítás rendszere – A református dogmatika történeti és elméleti alapvonalai

(Kiadja: *Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen, 2022., 1054 oldal*)

A múlt év őszén jött ki a nyomdából Gaál Botond: *A keresztyén tanítás rendszere* című dogmatikai műve,

amely – Tökés László szavait kölcsön véve – „egy valóságos magyar nyelven írott ’Institutio’”. Ez a Kál-